

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nauka.com.ua | № 5, 2021 | 27.05.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.5.98](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.5.98)

УДК 311.21:004

*Н. П. Юрчук,
к. е. н., доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця
ORCID ID: 0000-0002-7987-9390
І. І. Людвік,
аспірант, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця
ORCID ID: 0000-0003-1283-9121*

ЧИННИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*N. Yurchuk
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Computer Science and Economic Cybernetics, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia
I. Liudvik
Postgraduate student, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia*

FACTORS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті досліджено сутність інноваційного розвитку підприємства. Означено, що інноваційний процес доцільно розглядати як об'єкт управління та аналізу з позиції процесу та з позиції результату. Показано зниження частки витрат на інновації у ВВП України. Розглянуто різні підходи до класифікації факторів інноваційного розвитку підприємств. Чинники інноваційного розвитку простежено на мікро-, макро- і глобальному рівні. Проаналізовано фактори інноваційного розвитку, які включають фінансове забезпечення, кадрове забезпечення, техніко-технологічне забезпечення, маркетингове забезпечення, організаційно-управлінське забезпечення.

Означено, що визначення напрямку інноваційного розвитку залежить не лише від спонукальних мотивів підприємства, але й через зіставлення вигод, отриманих споживачем при використанні інноваційної продукції, її ціни, порівнянням ефекту від впровадження нововведень і вкладеного інноваційного капіталу.

Розкрито, що подальший розвиток аграрного виробництва, підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств є можливим лише за умов переходу на інноваційну модель розвитку.

The essence of innovative development of the enterprise is investigated in the article. It is stated that the innovation process should be considered as an object of management and analysis from the standpoint of the process and from the standpoint of the result. The decrease in the share of cost-effective innovation in the GDP of Ukraine is shown. Different approaches to the classification of factors of innovative development of enterprises are considered. Among the external factors are: state innovation policy, scientific potential, innovation in technology, the level of economic development of the state, international policy, and so on.

The internal factors include the goals and strategies of enterprise development, innovation and intellectual potential, the availability of logistical, organizational and information resources.

Factors of innovative development are traced at the micro, macro and global levels. Factors of innovative development are analyzed, which include financial support, staffing, technical and technological support, marketing support, organizational and support.

It is noted that determining the direction of innovative development depends not only on the motivations of the enterprise, but also by comparing the benefits received by consumers when using innovative products, its price, comparing the effect of innovation and investment capital. The introduction of innovations is one of the factors that contributes to increasing the competitiveness of the enterprise, reducing production costs, increasing efficiency, sustainability and stability of the enterprise.

It is revealed that further development of agricultural production, increasing the competitiveness of agricultural enterprises is possible only with the transition to an innovative model of development.

The peculiarity of agro-innovation is not in the creation of fundamentally new products, but in the systematic introduction of innovative elements in the business processes of agricultural production, which include improving logistics, reducing production, strengthening control, increasing quality, service, and more.

Ключові слова: *інновації; інноваційний розвиток; аграрна сфера; чинники впливу інноваційного розвитку; інноваційна діяльність; інноваційний процес.*

Keywords: *innovations; innovative development; agrarian sphere; factors of influence of innovative development; innovative activity; innovative process.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки інновації та новітні технології не тільки є визначальними для економічного зростання країн, але також виступають індикаторами рівня економічного добробуту суб'єктів світового господарства. Економічна сутність концепції переходу на інноваційний шлях розвитку полягає в тому, що, по-перше, знання та науково-технічний прогрес стають основними факторами розвитку економіки; по-друге, необхідно якомога швидше адаптувати стратегії інноваційного розвитку до особливостей конкретної країни; по-третє, для національної економіки дуже важливим є розвиток інфраструктури постіндустріального суспільства. Для економік всіх без винятку країн формування механізму інноваційного розвитку представляється першочерговим завданням, оскільки служить джерелом отримання додаткових конкурентних переваг на світовому ринку [1].

Трансформація і глобалізація вітчизняного агропродовольчого ринку актуалізує питання інноваційного розвитку аграрних сектору взагалі, і агровиробничих підприємств зокрема. Складність аграрного виробництва і його особливості зумовлюють використання різних типів інноваційних технологій, своєрідність підходів і методів формування системи управління інноваційними процесами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питання інноваційного розвитку підприємства, характеристики факторів, що на нього впливають займається багато вітчизняних і зарубіжних вчених: Адаменко О.А. [5], Волощук Л.О. [3], Готра В.В. [13], Егоров П.В. і Шакура О.А. [4], Жаровська Н.Ю. [9], Кобрин Л.Й. [10], Мельник Л. [7], Морозова С.А. [1], Русінко М.І. [8], Соколюк С.Ю. [14], Уткіна Ю.М. і Остапюк Б.Я. [12] та інші.

Однак, незважаючи на значні напрацювання з інноваційного розвитку підприємств дане питання потребує подальшого дослідження із застосуванням нових підходів, що враховують трансформації, які відбуваються.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз особливостей інноваційного розвитку підприємств аграрної сфери і факторів, що обумовлюють інноваційний розвиток в умовах трансформаційних змін.

Виклад основного матеріалу. Інновація – це закінчене, унікальне рішення, яке за допомогою науково-технічних досягнень нашло свою реалізацію у вигляді нової або оновленої суспільної потреби, впровадження якого підвищує ефективність функціонування підприємства в контексті створення конкурентоспроможних переваг з метою отримання максимально можливого економічного, соціального, екологічного чи іншого ефекту [2].

Волощук Л.О. зазначає, що, управління інноваційним розвитком підприємства має фокусуватись в двох напрямках: управління власне розвитком та управління його інноваційністю [3].

У [3] означена доцільність виділення ключових підходів фахівців до трактування сутності інноваційного розвитку:

макроекономічний – з позицій якого інноваційний розвиток здебільшого ототожнюється з науково-технічним прогресом, і мікроекономічний – де інноваційний розвиток постає як сукупність нових методів, засобів і шляхів реалізації інноваційних можливостей підприємства;

результатний – орієнтований на науковий результат, при якому інноваційний розвиток розглядається як кінцевий результат наукової чи науково-технічної діяльності, і процесний – в якому інноваційний розвиток пов'язується з процесами створення, впровадження, поширення нововведень та спирається на такі поняття, як інноваційна діяльність та інноваційний процес [3].

Інноваційний розвиток, на думку Єгорова П.В. і Шакури О.А., це процес збалансованого вдосконалення різних сфер діяльності суб'єктів господарювання на основі впровадження науково-технічних, організаційно-комунікаційних і фінансово-економічних інновацій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, ділової активності, забезпечення фінансової стійкості, ліквідності і платоспроможності суб'єктів господарювання [4, с. 48].

Адаменко О. [5] зазначає, що інноваційний розвиток – це діяльність підприємства, що спирається на постійний пошук нових методів та засобів задоволення потреб споживачів та підвищення ефективності господарювання; розвиток, що передбачає розширення меж інноваційної діяльності та впровадження інновацій в усі сфери діяльності підприємства [5].

Погоджуємося з думкою [3], що інноваційний розвиток необхідно розглядати як об'єкт управління та аналізу з позиції процесу та з позиції результату: 1) інноваційний розвиток підприємства – це процес розвитку за рахунок формування та використання інноваційного потенціалу, спрямований на якісні зміни стану підприємства; 2) інноваційний розвиток підприємства – це позитивні якісні зміни стану підприємства (що знаходять відображення в підвищенні показників ефективності діяльності, конкурентоспроможності, зростанні ринкової вартості, тощо) в результаті здійснення інноваційної діяльності, формування та ефективного використання інноваційного потенціалу [3].

Розглядаючи питання інноваційного розвитку підприємств необхідно звернути увагу на розмір витрат на інновації (рис. 1).

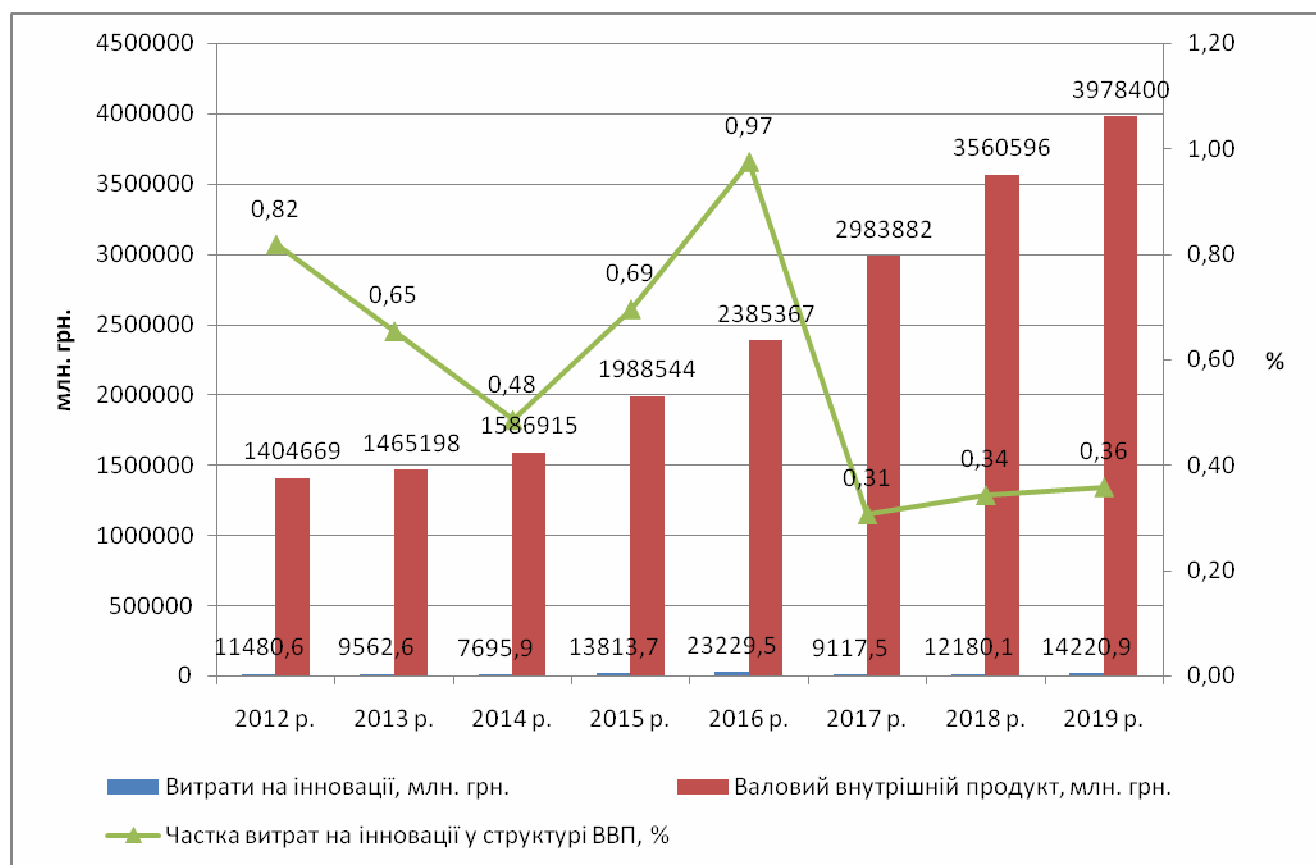

Рис. 1. Динаміка витрат на інновації у структурі ВВП України, 2012-2019 рр.

Джерело: складено та розраховано автором на підставі даних Державної служби статистики України [6]

Як бачимо, протягом 2017-2019 рр. не дивлячись на зростання ВВП України, частка витрат на інновації у ВВП зменшилася, залишаючись на дуже низькому рівні, що негативно впливає та інноваційний розвиток вітчизняної економіки.

Впровадження інновацій є одним із чинників, що сприяє зростанню конкурентоспроможності підприємства, зниженню виробничих витрат, збільшенню ефективності діяльності, стійкості і стабільності розвитку підприємства.

Основними чинниками формування потенціалу інноваційного розвитку підприємства є: – створення прогресивної організаційної структури управління, зорієнтованої на роботу в ринкових умовах; – наявність потужного кадрового потенціалу та енергійного керівництва, здатного до сприйнятливості інновацій; – позитивні показники ділової активності підприємства, його висока репутація серед партнерів та споживачів; – впровадження конкурентоспроможних технологій та прогресивного устаткування; – досягнення високої культури виробництва; – своєчасне та повне забезпечення необхідною інформацією про останні досягнення науки й техніки у відповідній сфері діяльності [57, с. 456].

Русінко М.І. [8] пропонує класифікувати чинники впливу на інноваційний розвиток підприємства за такими ознаками:

- за приналежністю до середовища: зовнішні, внутрішні;
- за характером впливу: стимулюючі, стримуючі, нейтральні;
- за ступенем формування: індивідуальні бізнес-фактори, фактори макроекономічного рівня, фактори мезорівня (регіонального, галузевого), фактори мікроекономічного мікроекономічного рівня;
- за динамікою перебігу: статичні, динамічні;
- за тривалістю дії: одноразові, періодичні, постійно діючі;
- за можливістю виміру: параметричні, непараметричні;
- за змістом: економічні, неекономічні;
- за можливістю контролю: контрольовані, неконтрольовані;
- за причинно-наслідковими зв'язками: звичайні, непереборної дії, форс-мажорні [8].

Серед зовнішніх факторів можна виділити: державну інноваційну політику, науковий потенціал, інновації у сфері технологій, рівень економічного розвитку держави, міжнародну політику, тощо.

До внутрішніх факторів належать цілі і стратегії розвитку підприємства, інноваційний та інтелектуальний потенціал, наявність матеріально-технічних, організаційних, інформаційних ресурсів.

До факторів стимулювання інноваційної діяльності глобального рівня відносять:

- зв'язок зі світовою спільнотою в рамках реалізації інноваційних проектів, які сприяють ефективному трансферу знань, обміну досвідом та тиражуванню інновацій;
- здатність інноваційної продукції до інтеграції з продуктами і технологічними процесами відповідної галузі.

Фактори на макро- і мезорівнях визначають успішність реалізації інноваційних проектів, основним завданням яких є формування сприятливих економічних умов для припливу інвестицій в інноваційну сферу [9].

Кобрин Л.Й., зазначає, що основним фактором інноваційного розвитку є фінансове забезпечення, яке характеризується фінансовою стійкістю підприємства, рівнем його прибутковості та показниками ефективності інноваційних проектів. Фінансова складова інноваційного потенціалу визначається також фінансовими ресурсами, які витрачає підприємство на впровадження інновацій.

Кадрове забезпечення інноваційного розвитку підприємства передусім залежить від рівня кваліфікації, освіти, інноваційної свідомості персоналу, досвіду та стажу роботи, мотивації праці всіх категорій персоналу. Ця складова характеризує можливості персоналу підприємства застосовувати нові технології, реалізувати нові організаційні й управлінські рішення, розробити й виготовити нові товари. Вона забезпечує фахову підготовку персоналу підприємства відповідно до профілю його діяльності, яка відповідає сучасному рівню розвитку науки і техніки.

Техніко-технологічна складова інноваційного розвитку відображає можливість оперативно перебудувати виробництво, переорієнтувати виробничі потужності і налагодити економічно ефективне виробництво нової продукції, яка відповідає новому попиту на ринку.

Маркетингове забезпечення інноваційного розвитку в умовах високої конкуренції дає змогу оцінити наявні ринкові можливості підприємства, просувати на ринок нові види продукції. До маркетингових ресурсів належать такі активи, які забезпечують вигідну позицію на ринку і плідну співпрацю з контрагентами підприємства, зокрема імідж підприємства, сформовану клієнтурну базу, налагоджені канали дистрибуції товарів тощо. Значення маркетингових активів у сучасних умовах зростає, оскільки вони забезпечують підприємству стійку конкурентну перевагу у зовнішньому середовищі.

Організаційно-управлінська складова інноваційного розвитку повинна забезпечувати ефективне функціонування та перебудову підприємства у разі зміни зовнішніх та внутрішніх чинників. Це потребує від підприємства оптимізації організаційної структури управління з метою правильного розподілу функцій, прав та обов'язків підрозділів та посадових осіб, а також вдосконалення системи інноваційного менеджменту загалом [10].

Забезпечення інноваційної складової сільськогосподарських підприємств сприятиме зростанню конкурентоспроможності як сільськогосподарської продукції, так і збалансованості та ефективності ринку аграрної продукції загалом [11].

Визначення напрямку інноваційного розвитку залежить не лише від спонукальних мотивів підприємства, але й через зіставлення вигод, отриманих споживачем при використанні інноваційної продукції, її ціни, порівнянням ефекту від впровадження нововведень і вкладеного інноваційного капіталу. За умови перевищення інтегральної оцінки вигод при використанні інноваційної продукції над оцінкою ціни, і перевищення ефекту від впровадження нововведень над вкладеним інноваційним капіталом, напрямок інноваційного розвитку називається «всесічні переваги». На практиці найбільш застосовуваними напрямками

інноваційного розвитку є:

- впровадження енергозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергоресурсів;
- впровадження безвідходних та маловідходних технологій;
- впровадження комплексних інформаційних технологій;
- використання принципово нових матеріалів та ресурсів;
- розробка і впровадження наукоємних технологій;
- підготовка висококваліфікованих кадрів;
- проведення якісних змін капіталу та фінансової структури підприємства;
- впровадження нової організації праці та виробництва
- створення системи науково-технологічного, інформаційного, кадрового, маркетингового забезпечення інноваційного розвитку;
- впровадження прогресивних систем управління [12].

На думку Думанської І.Ю. [13], тенденції агропромислового виробництва мультиплікативно впливають на специфічні особливості інноваційного процесу, наслідком чого може стати об'єктивно зумовлена обмеженість інноваційно-інвестиційної активності аграріїв. Такий стан детермінує об'єктивні потреби в стимулюванні інноваційної діяльності і важливість інституціональної забезпеченості інноваційного процесу в агропромисловому виробництві.

Вихід вітчизняного аграрного виробництва на якісно новий рівень розвитку, підвищення конкурентоспроможності АПК є неможливими без посилення інноваційної складової діяльності, впровадження у виробництво прогресивних технологій та інших наукових досягнень. Однак притаманні сільському господарству особливості ускладнюють інноваційний процес (табл. 1) [13].

Таблиця 1
Матриця специфічних рис інноваційного процесу в агропромисловому виробництві

Особливості агропромислового виробництва	Характерні риси інноваційного процесу				
	високий ризик	висока вартість створення інновацій	НДДКР є відокремленим етапом діяльності	залежність від попиту на інновації	продуктові інновації
Виробничий ризик	М	М			
Галузеві, регіональні, технологічні особливості		М	Д		
Віддаленість від наукових центрів, просторова розосередженість			Д		
Тривалий цикл науково-дослідних робіт	М				
Значна частка малих форм аграрного виробництва	М		Д	П	
Дефіцит власних фінансових ресурсів	М	М		П	
Низький інноваційний потенціал	М		Д	П	
Низький інноваційний попит				П	
Виробництво стандартної продукції					О

М – мультиплікативний ефект, який протидіє активізації інноваційного процесу;

Д – додаткова потреба в інноваційних центрах продукування інновацій;

П – зниження попиту на інновації в АПК;

О – обмеженість інновацій в АПК

Джерело: [13]

Наявність високих ризиків виробничої діяльності в агросфері мультиплікує з характерною рисою інноваційної діяльності – ризиком, а також з високою вартістю НДДКР, що обмежує можливості активізації інноваційного процесу в АПК. Окрім того, такі специфічні риси агропромислового виробництва, як різноманіття регіональних, галузевих, технологічних особливостей та дефіцит власних грошових коштів разом з ризиковістю інновацій, утворюють мультиплікативний ефект зі зворотнім впливом, що також не сприяє інноваційній активності. Знижений попит на інновації пов'язаний з такими рисами агропромислового виробництва, як наявність дрібних форм господарювання, дефіцит власних грошових ресурсів, занижений інноваційний потенціал, недостатня сприйнятливості новацій [13].

Для забезпечення збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України необхідна розробка

власної моделі активізації інноваційної діяльності з урахуванням інноваційних можливостей сільськогосподарських підприємств, підвищення мотивації всіх учасників аграрного ринку, сприяння процесу «дифузії інновацій», активного залучення держави до законодавчо-нормативного регулювання досліджуваної сфери.

Доцільним є акцентування уваги на реалізації інноваційного підприємництва, спрямованого на створення інноваційних продуктів, технологій та надання послуг, передусім на основі адаптаційної здатності підприємства до зовнішніх впливів, виражених організаційно-управлінських підходів, що забезпечить у перспективі гарантований інноваційний розвиток [14].

Впровадження інноваційних технологій – це важливе завдання будь-якого підприємства, що визначається як перспективний напрям розвитку, який створює сприятливе середовище для ефективного використання ресурсного потенціалу та формування конкурентоспроможності. Нині загалом на підприємствах аграрного сектору економіки існує чимало невирішених проблем впровадження інновацій з урахуванням гармонійно інноваційного розвитку. Задля забезпечення гармонійно інноваційного розвитку аграрного сектору економіки необхідно сконцентрувати капітал на пріоритетних напрямках розвитку, зокрема освіті, науці, прогресивних технологіях, підприємницькій активності на ринку наукоємної продукції. Інноваційно активні підприємства в межах аграрного сектору спроможні забезпечити організацію конкурентоспроможного виробництва продукції, що є можливим завдяки концентрації інвестицій, особливо у сфері розвитку людського капіталу, що є основою вироблення й впровадження нових знань організаційного, технологічного, економічного, екологічного спрямування. Важливим також є переорієнтування інвестиції на розвиток аграрного сектору економіки, що нині потребує якнайшвидшого відродження на новій технологічній основі, зокрема задля створення додаткових робочих місць та конкурентоспроможного гармонійного аграрно-промислового виробництва [15].

Висновки. Особливість агроінновацій полягає не в створенні принципово нової продукції, а в системному впровадженні інноваційних елементів у бізнес-процеси аграрного виробництва, які передбачають удосконалення логістики, здешевлення виробництва, посилення контролю, зростання якості, сервісу, тощо.

Подальший інноваційний розвиток вітчизняних аграрних підприємств не можливий без удосконалення інституційного середовища, що потребує вибудовування гнучкої системи нормативно-правового регулювання, здатної своєчасно адаптуватися до нових умов.

Однією з умов подальшого збільшення конкурентоспроможності аграрних підприємств є перехід їх на інноваційну модель розвитку.

Література.

1. Морозова С.А. Інноваційний розвиток світової економіки: теоретичний аспект. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки*. 2016. Вип. 32(1). С. 179-186.
2. Чіков І. А. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «інновація». *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7450> (дата звернення: 10.04.2021). DOI: [10.32702/2307-2105-2019.11.179](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.179).
3. Волощук Л.О. Інноваційний розвиток промислового підприємства: сутність та проблеми аналітичного забезпечення в умовах індикативного управління. *Бізнес Інформ*. 2014. № 11. С. 75-79.
4. Егоров П.В., Шакура О.А. Синтез механізмів управління інноваційним розвитком промисловості України: монографія. Донецьк: ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2009. 168 с.
5. Адаменко О.А. Концептуальні засади інноваційного розвитку підприємств. *Наукові праці Національного у-ту харчових технологій*. 2010. №35. С. 5-10.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2021).
7. Мельник Л. Основи стійкого розвитку : навчальний посібник / за ред. Л. Мельника. Суми : Університетська книга, 2005. 654 с.
8. Русінко М.І. Класифікація факторів впливу на інноваційний розвиток будівельного підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 9-1, Ч. 4. С. 113–117.
9. Жаровська Н. Ю. Класифікація та характеристика факторів впливу на інноваційну діяльність машинобудівних підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 3. С. 191-197.
10. Кобрин Л.Й. Діагностика факторів інноваційного розвитку підприємства. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2016. № 1. С. 152-157.
11. Юрчук Н.П. Інноваційні чинники формування конкурентоспроможної продукції сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №5. С. 50-63.
12. Уткіна Ю.М., Осташок Б.Я. Інноваційний розвиток у механізмі забезпечення глобальної конкурентоспроможності підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 61. С. 167-173.
13. Думанська І. Ю. Чинники та передумови впровадження інноваційного процесу в агропромисловому виробництві: аспект фінансування. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 23. С. 168-172.
14. Готра В.В. Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку аграрного сектору України.

Актуальні проблеми економіки. 2014. № 6. С. 79-84.

15. Соколюк С.Ю. Гармонійно інноваційний розвиток аграрного сектору економіки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2019. Т. 30(69), № 2. С. 176-180.

References.

1. Morozova, S.A. (2016) "Innovative development of the global economy: a theoretical aspect". *Visnyk Pryazovs'koho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriiia : Ekonomichni nauky*, vol. 32(1). pp. 179-186.
2. Chikov, I. A. (2019), "Theoretical approaches to defining the concept of "innovation"", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7450> (Accessed 10 May 2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.179.
3. Voloschuk, L.O. (2014), "Innovative Development of Industrial Enterprise: Substance and Problems of Analytical Support under Conditions of Indicative Management", *Business Inform*, vol. 11. pp. 75-79.
4. Ehorov, P.V. and Shakura, O.A. (2009), *Syntezy mekhanizmov upravleniya ynnovatsionnym razvytyem promyshlennosti Ukrainy* [Synthesis of mechanisms for managing the innovative development of Ukrainian industry]: monohrafiya. OOO "Yuhovostok, LTD", Donetsk, Ukraine.
5. Adamenko, O.A. (2010), "Conceptual bases of innovative development of enterprises", *Naukovi pratsi Natsional'noho u-tu kharchovykh tekhnolohij*, vol. 35. pp. 5-10.
6. The official site of of the State Statistics Service (2021), available at <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 3 May 2021).
7. Mel'nyk, L. (2005), *Fundamentals of sustainable development / za red. L. Mel'nyka*. Universytets'ka knyha, Sumy, Ukraine.
8. Rusinko, M.I. (2014), "Classification of factors influencing the innovative development of the construction companies", *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriiia: Ekonomichni nauky*, vol. 9-1. P.4. pp. 113-117.
9. Zharovska, N.Yu. (2015), "The classification and characteristic of factors of influence on innovative activity in machine-building factories", *Sustainable development of economy*, vol. 3. pp. 191-197.
10. Kobryn, L.Yo. (2016), "Diagnosis of factors of enterprise innovative development", *Naukovi zapysky [Ukrains'koi akademii drukarstva]*, vol. 1. pp. 152-157.
11. Yurchuk N.P. (2018), "Innovative factors of formation of competitive products of agricultural enterprises", *Economy. Finances. Management: actual issues of science and practical activity*, vol. 5. pp. 50-63.
12. Utkina, Yu.M. and Ostapyuk, B.Y. (2018), "The innovative development mechanism of global competitiveness of enterprises", *The bulletin of transport and industry economics*, vol. 61. pp. 167-173.
13. Dumans'ka, I.Yu. (2017), "Factors and preconditions for introducing innovational process in agricultural production: the financing aspect", *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 23. pp. 168-172.
14. Gotra, V.V. (2014), "Current state and problems of innovative development of the agricultural sector of Ukraine", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 6. pp. 79-84.
15. Sokolyuk, S., (2019), "Harmony innovative development of the agricultural sector of economy", *Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu imeni V.I. Vernads'koho. Seriiia : Ekonomika i upravlinnia*, vol. 30 (69). pp. 176-180.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2021 р.